

מדרגת הנפש וכפרתה הוא בזמן המות כמוש"כ במי השלוח עה"פ לפתח חטאת רובץ]. אך רבא שהקשה עליו דמיתה ממרקת, משמע שלא סבר כן. ושמה היינו גופיה דאמר רבא שמגנת מן היסורים.
 ויותר נראה שמ'לכל חטאתם' משמע שמעווד להביא חטאת, על כן אין במשמע שמכפר רק אם לא יודע. ומ"מ אם תולה עד שיוודע ומת בינתים קרינן ביה 'לכל חטאתם' כיון שראוי היה לחטאת לכשיוודע.
 נמצא לפי זה שבאין בה ידיעה בתחילה נתכפר בהחלט בין כשנודע לבסוף (בשעיר החיצון דיוהכ"פ) בין שלא נודע (בשעיר הרגלים), אבל היתה לו ידיעה מתחילה חמור יותר (בכך שידע ונעלם) ואין לו כפרה גמורה עד שיוודע לו או עד שמת.

'...ונפקא מינה להיכא דלא עבד חיצון... ונכפר חיצון אדידיה ואמאי דעביד פנימי? – נפקא מינה לטומאה דאירעה בין זה לזה. ולא אמר כמקודם, נפקא מינה כשלא עשה פנימי – בארו בתוס' שאם אין אלא שעיר אחד יעשו את הפנימי ולא את החיצון. וכבר תמהו האחרונים, הלא אי אפשר לעשות את הפנימי ללא שעיר נוסף לעזאזל שהרי שני השעירים מעכבים זה את זה. ושמה לשון 'אחד' לאו דוקא אלא כלומר מלבד השעיר המשתלח (ע' רש"ש וגליון הש"ס).
 ובמצפה איתן חידש שרק כאשר ישנם לשני השעירים, הם מעכבים זא"ו, אבל בדליכא – אינם מעכבים.
 ויש להוכיח מדברי הגמרא שאין מקריבים חיצון קודם עבודת היום בפנים, וכמו שכתב הרמב"ם (עבודת יוהכ"פ ה, ג.) 'איל ושעיר המוספין שעשה אותן קדם עבודת היום – אינן כלום'. ולכך כאשר יש רק שעיר אחד אין מקריבים את החיצון שהרי פנימי לא קרב (עפ"י חזון איש או"ח קכו, יד).
 ויש שפרשו שזו כוונת התוס', שאם אין לו אלא שעיר אחד הלא אי אפשר להביא החיצון כיון שהפנימי מעכב את החיצון ולא יצויר חיצון קודם פנימי, ולכן גם כשאין אלא שעיר אחד וא"א להגריל – לא יעשו החיצון (עפ"י אבני נזר או"ח תנו, לג. וע"ע חדושים ובאורים).

ע' בפני יהושע (כאן ובדף הקודם) שהמשא-ומתן שבגמרא אינו מוסב רק על דין שמים, איהו קרבן תולה ומגן מן היסורין של חטא פלוני, אלא נפקא מינה בכל זה לענין להקריב של זה בזה, כגון שהשעיר הפנימי אבד והקריב אחר תחתיו, ונמצא, האם ניתן להקריבו כשעיר חיצון, וזה תלוי אם יש כפרה אחת משותפת לשניהם. יעו"ש באורך.

'אמר קרא אחת – כפרה אחת מכפר ואינו מכפר שתי כפרות. אף על פי שמכפר גם על זדון טומאת וקדשיו כדקתני מתניתין, יש לומר שאין נחשב 'שתי כפרות' אלא כשמכפר מה שקרבן אחר מכפר, כמו שכתבו התוס'. [ומטעם זה 'קודש' ו'מקדש' אין נחשבים שתי כפרות, שקרבן אחד לשניהם] (עפ"י תורת חיים).

ובספר ראב"ן פירש באופן אחר – לתרץ קושיא זו – שהנידון בסוגיא זו הוא על כפרת מזיד, והיא 'כפרה אחת', אבל תלייה אינה בכלל 'כפרה'.

דף ט

'סבר לה כר' מאיר דאמר כל השעירין כפרתן שוה. יש מקשים: כיון שלר' ישמעאל אין הבדל לענין חיוב קרבן אם יש לו ידיעה בתחילה אם לאו – אם כן השעיר הפנימי, כשם שמכפר על 'יש בה ואין בה', כמו כן יכפר על 'אין בה ואין בה'?
 יש שאמרו שלדעת רבי ישמעאל אכן הפנימי אינו מכפר אלא על זדון טומאת מקדש וקדשיו [כדכתב

ומפשעיהם], אבל על העלם אינו מכפר אלא החיצון, הן על 'אין בה ואין בה' הן 'יש בה ואין בה'. [ושנאמר לכל חטאתם – לדרשה בא, לחטאתם ולא לטומאתם; למעט מצורע ונזיר וכדומה כדלעיל]. וכתב הריטב"א שאין זה מחזור, אלא יש לתרץ שרק לענין קרבן יחיד אין חילוק לר' ישמעאל אם ידע אם לא ידע, אבל כשאין לו ידיעה לבסוף שאינו בר קרבן – בזה יש חילוק בכפרת השעירים בין יש בה ידיעה בתחילה בין אין בה. [ובארו בתוס' שיותר מסתבר שהפנימי מכפר על יש בה ואין בה – לפי שקרוב ומצוי יותר לבוא לידי חטאת, שהרי היתה לו ידיעה בעבר. גם יש ליתן טעם שאשמתו גדלה יותר כשידע מהטומאה והסיח דעת עד שנעלמה, הלכך נצרך למתן דמים בפנים לכפר].

(ע"ב) כי אמר ר' יהודה על שאין בה ידיעה לא בתחלה ולא בסוף, הני מילי בחטא שאין סופו לידוע... בשו"ת אגרות משה (או"ח ח"א קעה) דן אודות התשובה והכפרה הראויה למי ששכח שהוא זמן הוסת ושימש באיסור, ולא ראתה דם. ובסוף דבריו כתב:

'ובדבר אם צריך האיש להודיע לאשתו איך ששגגו ושמשו באיסור כדי שתשוב – הנה בריש שבועות חזינן שאף שלא ידע כלל צריך כפרה בטומאת מקדש וקדשיו, ושעירי רגלים וראשי חדשים היו מכפרין על זה. ואינא שם בדף ט' אף באין סופו להודיע כלל – צריך כפרה, עיי"ש. ופשוט שכן הוא בכל המצות שצריך כפרה. ואם כן טוב להודיע לאשתו כדי שתשוב ותתכפר.'

תא שמע דתניא על שאין בה ידיעה לא בתחלה ולא בסוף וחטא שסופו לידוע שעירי הרגלים ושעירי ר"ח מכפרים. כמה ראשונים גרסו להפך, שאין מכפרים על חטא שסופו לידוע (ע' ר"ח ר"י מגאש ורשב"א). וצריך באור לגרסה דידן משמעות הדרש 'חטא שאין מכיר בו אלא ה' והלא גם אחרים מכירים בו. והיה אפשר לומר שאחרים ראו רק הטומאה אבל לא את אכילת הקודש. אלא שפשוט לשון רש"י 'כגון שראוהו שנטמא ונכנס למקדש וסופו להודיעו' אין מורה כן, אם לא שנדחוק בדבריו ד'ונכנס' לא קאי א'ראוהו'. גם בחדושי ר"י בן מגאש מפורש שראו הכל. ושמא הוא לפי שיטתו נקט הגרסה שאינו מכפר. וצ"ע.

נפקא מינה להיכא דנשבר הציץ. כלומר אפילו לפי דעת האומר שהציץ מרצה גם כאשר אינו על מצחו של הכהן, נפקא מינה כשנשבר (רשב"א ועוד). ועוד שכאן אנו מדברים אליבא דרבי שמעון, והרי שיטתו (בסנהדרין יב: ובכ"מ) שמרצה אפילו אינו על מצחו, לכך הוצרכו לומר 'היכא דנשבר הציץ' (עפ"י ריטב"א; יד יהודה).

ע"ע בגבורת ארי יומא ז. כמה שהוכיח מסוגיתנו שבטומאת הגוף, גם למ"ד 'דחוייה' ולא 'הותרה' אין צריך ציץ לרצות, שאם לא כן הלא משכחת לה ריצוי ציץ גם ב'עון העדה' ונוכל ללמוד שעיר ר"ח לענין זה. וכן העיר בהגהות מצפה איתן כאן, ע"ש. וע"ע תשב"ץ ח"ג לו (דף לח/3) שהוכיח מכ"מ שאין ריצוי ציץ בטומאת הגוף כלל.

טעמים וענינים

מה נשתנה שעיר של ראש חדש שנאמר בו לה' – אמר הקב"ה שעיר זה יהא כפרה (בתוס' וברי"ף ובש"ר: עלי. וכן הוכיח הריטב"א. וכן הגיה הרש"ש) על שמייעטתי את הירח' – כיון שאמר לה הקב"ה (ללבנה) 'ולמשול ביום ובלילה' ולא נתישבה דעתה, אמר לה: עוד לך,

וימנו בך ישראל ימים ושנים – ולא נתישבה דעתה. אמר לה: לך צדיקים יקראו על שמך – ועוד לא נתישבה דעתה. אמר לה הקב"ה: הנני עושה לך כבוד שמישב דעתך תחת שמיעטתיך – ומאי נידו, שיהו ישראל בכל ראש-חדש מקריבין קרבן לפני לכפר עונותיהם. לפיכך אמר הקב"ה: הביאו כפרה לפני בר"ח לכפר עליכם, כדי שתשלימו עלי בקרבן כפרה זה את הכבוד שאמרת לי לעשות לירח בשביל שמיעטתיו. וזה הוא פירוש הביאו עלי כפרה שמיעטתי וכו' (לשון הרי"ף, עפי' חולין ס: ובבב יחידע פרש דבריו ש'עלי' כלומר 'אלי', ונתן שם טעם לחילוף ה-א' ב-ע').

והריטב"א כתב שעל דרך האמת יש סוד גדול בדבר, רמוז בפרשת בראשית בפירוש הרמב"ן ז"ל, אבל כפי פשוטו לשון כפרה במשמע גם לשון פיוס מלבד כפרה ממש (כמו 'אכפרה פניו במנחה'). וכאומר: כפרה שלכם היא בה פיוס בשבילי ללבנה שמעטתיה. – ולימדתך תורה דרך ארץ דאם סרח העבד לפני אדונו עד שהוצרך לייסרו, מוטל על האדון לפייסו אחר כך. וכיוצא בו נעשה אדם בצלמו (תוס' הרא"ש. וע"ש עוד שיש דוחקין לפרש: שער זה היא כפרה לישראל על עונותיהם, עלי הדבר מוטל לעשותו לכבוד הלבנה על שמיעטתיה).

– 'עלי' – רצה לומר: על הנפש, שהיא חלקי אשר בקרבכם – אשר הגיע הפגם בנפש שהיא חלק אלוך ממעל, וצריכה כפרה לחזקה בכל ראש-חדש (בן יהוידע).

– 'האדם אינו עומד תמיד בסדר ומצב אחד ויש לו תדיר עליות וירידות, כנודע לכל השם דרכיו. והוא מה שיסד הש"י בבריאה ענין מיעוט הירח, דידוע שמש וירח הם רומזים לקוב"ה ושכינתיה, דירח רומז לכנסת-ישראל שמקבלין אורן מן החמה – שמש ומגן ה', ויש בה מילוי וחסרון בכל חודש, והם י"ב חדש בשנה נגד י"ב שבטים, כידוע מרז"ל (מדרש תנחומא ויחי טו). היינו דבכל שבט יש מעלה וחסרון מיוחד שאין בשבט אחר, ולפיכך הם י"ב מיני מילויים וי"ב מיני חסרונות, ואלו החסרונות הוא מה שמתולדה, כענין 'בראתי (לו) יצר הרע' – שהש"י ברא החסרון ומילוי. וזה ענין הביאו עלי כפרה על שמיעטתי את הירח – כי שורש החסרון שבכל שבט הוא בתולדה מהש"י שברא האדם בעל חסרון שצריך השלמה.

וזהו שורש ישראל שמונין ללבנה, שהם בעל חסרון ומקוים השלמתן מהש"י, אבל אומות העולם מונין לחמה, שאין להם שום חסרון, לפי שאין להם שום השלמה נדמה להם שאין חסרון כלום עד שאומרים אעלה על במתי עב אדמה וגו' – לדמות לחמה, וזה כל חשק אומות העולם שיהיה להם כל מאויים שלא יצטרכו לדבר אפילו להש"י, אבל חשק בני ישראל הוא שיצטרכו להש"י ושהוא יהיה המשלימם, ואין חפצים כלל שלימות בלא הש"י. וזה ענין ירח – שכל אורה מהחמה, ויש בה חסרון ומילוי בהשגת אורה על הארץ, כי כשסמוכה לחמה פניה המאירים למעלה ואין נרגש על הארץ אע"פ שבאמת יש לה אור. וכן חסרון שבשורש ישראל היינו בנגלה – בהיותם בגוף – נראה כחסרון, אבל באמת אין חסרון כלל. וכן יש פעמים לקות ללבנה והוא בשביל ארץ המפסקת בינה לחמה, והוא הגוף המעביר ומאפיל מאור הש"י ואינו אלא זמן מועט וחוזר ומאיר. וכפרה על שורש ענין מיעוט הירח הוא בשעיר דראש-חדש, וזה נקרא 'עלי כפרה' כדרך שאמרו ז"ל (שוחר טוב תהלים א ושהש"י ב.א): על פסוק כי באש ה' נשפט שיאמר הקב"ה: תבוא כל אומה ואלהיה... וכל אומה יש לה כח מיוחד, וזהו 'תרד כל אומה ואלהיה' – הכח שלה ילך לאבדון ולא יהיה ממנו השארה לעתיד בשחיטת היצר הרע, כי כל כחות האומות הם כחות מכחות היצר

הרע שבלב, וישראל יש להם כח זה שאין להם כח כלום רק מה שהש"י משפיע להם, וכח זה הוא מהש"י, כי הם חבל נחלתו; – והיינו, דידוע דבריאת עולם הוא בהתעוררות מדת המלכות, דאין מלך בלא עם, ומדה זו צריכה לזולת להשלמה, דאין נקרא בשם מלך אלא על ידי העם, ומדה זו היא שורש כנסת-ישראל כנודע. והיינו דמזה הוא גם כן נפשות ישראל שהם העם וצריכים להשלמה לרועה שלהם שהוא המלך דהיינו הקב"ה, ומלכות של המלך הוא בעם שלו דהיינו כנסת-ישראל. ומצד שורש זה דצריכים השלמה, נובע התחלת החסרון, שמוזה באים בהתפשטות כל מיני חסרונות עד שיש טענה למראית העין גם נגד ישראל. רק שבאמת כל החטאים דבני ישראל סדורים ובאים מששת ימי בראשית, היינו דרך הסדר בבריאת ישראל להיות חסרון ומילוי, שמצד שהם בני חסרון מקווים השלמה מהש"י, ועל ידי זה הוא מדת המלכות כאשר יש עם שצריכים למלך. וזהו כי באש ה' וגו' כביכול הקב"ה וכו' (כמו שאמרו בשוחר טוב שם) – פירוש, דמדת מלכותו היא הגורמת החסרון והיא כח החסרון דישראל, והמשפט לאלקים הוא. וזהו 'כפרה עלי' דראש-חדש – לתקן החסרון בלב שיש לכל נפש מישראל כפי מה שהוא על ידי בירור דבר זה שהש"י פעל כל זה, ומאחר שהוא הפועל אם כן הכל לטובה דאין דבר רע יוצא מלמעלה, וממילא יש מילוי החסרון על ידי הכרה זו שמכיר שהחסרון הוא מהש"י. וזה ענין קדושת ראש חדש, שנאמר 'והיה מידי חדש וגו' – דשבת הוא ההשלמה, בא שבת בא מנוחה, ואין חסר כלום. וראש-חדש הוא החסרון. ומכיר דשניהם מהש"י, ויבוא כל בשר' וגו' – ולכך קדושת ראש-חדש לנשים ביחוד, (כמ"ש בפרקי דר"א – מה) – היינו, דהכרה דחסרון שצריך למלוי זהו סטרא דנוקבא כידוע' (רסיסי לילה כה וכו"ב באר בכמה מקומות ענין התשובה; שמשיב אותו כח להש"י והכרה זו גופה הופכת הזדונויות כזכויות. ע' תקנת השבין ה עמ' 39 ועוד). וכעין זה בשם משמואל ויקרא תרע"ד).

– ולכן ראש חדש הוא זמן מסוגל לתשובה, כי אז גם הקב"ה כביכול מבקש כפרה, והתשובה משתלשלת ומגיעה לכל הנבראים, ואפילו הרשעים שבגיהנם מוכרחים לאיזו חרטה בראש-חדש, ששבין ומתחרטים ומודים ומתביישים (עפ"י לקוטי מוהר"ן י"ט) וע"ע: עקידת יצחק יתרו לו ד"ה דרש; פרי הארץ בראשית; רמתים צופים על תדב"א זוטא ט: חדושי חתם סופר ומהר"ן חיות כאן; פתח השער לספר בית יעקב, עמ' קמב ואילך; משך חכמה פינחס כה, טו; מכתב מאליהו ח"ג עמ' 24 וח"ד עמ' 205; אגרות הראיה ח"ב תסט, עמ' קח. וע"ע במובא ביוסף דעת חולין ס.

דף י

'אמר ר' חמא בר ר' חנינא: מאי טעמא דר' מאיר... הוקשו כל המועדים כולם זה לזה'. שיטת רבי מאיר שכל שעירי המוספין מכפרים הן על טהור שאכל את הטמא, הן על אין בה ויש בה, הן על אין בה ואין בה.

פירוט מקורות שיטתו: בשעיר ראש-חדש דרש רבי שמעון; גזרה-שוה מציץ שמכפר על טהור שאכל את הטמא, ונלמדו שאר השעירים משעיר ר"ח, בהקישא דר' יונה. שעיר חיצון של יום הכיפורים מכפר על אין בה ויש בה, שהוקש לפנימי לכפר על דבר שיש בו ידיעה.